

Kermis in Beverwijk

Er staat in de bibliotheek van museum Kennemerland en dagboek dat een 20-jarig Zaans meisje, uit een middenklasse familie, bijhield van 1773-1775. Registratienummer: 2780 Het dagverhaal van Aafje Gijsen : 1773-1775 : toegelicht en van aantekeningen voorzien door J.W. van Sante. Een dagboek als dit is zeldzaam. Het bestaat voornamelijk uit beschrijvingen van visites en uitstapjes met daarbij de namen van de betrokken personen. Dit Zaanse meisje beschrijft hierin onder andere ook haar bezoeken aan Beverwijk met een vermelding van de kermis en Wijk aan Zee en de contacten van haar familie met de walvisvaarders-familie Bol uit Wijk aan Zee. Het dagboek is uitgegeven, met annotaties, historische achtergrond, en vele illustraties door de Stichting Uitgeverij Noord-Holland. Zij schrijft het volgende:

Zaterdag den 20 augustus 1774

Smiddags heb ik met myn moeder na Grietje nig Middelhoven geweest om na het admieraal te sien. Crelis neef was met de commandeur na de Beeverwyk, daar om een zilveren zweep gereeden wier. (Nota bene: In 1774 werden de draverijen op de rug van het paard gereden. De zilveren zweep werd veelal ter beschikking gesteld door de plaatselijke kasteleins.) Myn broeders waren ook uyt ryden en quamen, doen zy tuys gekoomen waaren, om ons te haal. Impie Bon was laat in de agtermiddag ook tot Grietje Nigt'es gekoomen en ging met ons na huys.

Zondag den 21 augustus 1774

Hebben wy ons by uytstek gedievetierd (diverteren = vermaken): myn moeder, broeders & ik ginge met monseur Bynema, zyn vrouw & zoon & dogter 'smorgens ten half 7 na Wyk op Zee rijden, daar wy quartier voor elven quamen, na datte wy eerst in de Beeverwyk een koppie koffie gedronken hadden. Zoo dra wy tot Wyk op Zee quamen, ginge wy terstond in de kerk, daar wy nog net van passen quamen om een dankzegging te hooren doen van domenee Vosterman voor het behouden arrievement can de commandeurs de oude en jonge Gerrit Bol. Doen de kerk uyt was ginge wy met de commandeurs na haar huys, daar wy een wynig vertoefde en doen eens na strand wandelde. Weerom gingen wy met ons jonge lieden de hoogste duyn over, dog de oude ginge wat gemakkelijker pat opsoeken. Wij ginge doen nog het oude manne & vrouwe huys besien, daar wy nog oude monnieke rokken zaagen, die zeer fray genayt waare.

Myn moeder ging nog eens de domienee toespreeke, die nog eens een nagt of twee tot onsent was gelooseerd, doen hy tot Franieker was op de stuedie. Ten twee uren quamen wy weer in de Beeverwyk, daar wy Cornelis neef Middelhoven met zyn vrouw en Impie Bon vonden, Schoon wy smorgens het eeten al besteld hadden, moesten wy zeer veel gedult hebben, door dien het 'er zoo vol volk was en elk maar aan een ent trok, dat loopen wilden. Nadat wy onse maalyd gedaan hadden, wandelde wy eens door de kermis en zaagen een reus van 7 duytsche voeten en 4 duym lang (Totaal 2.24 cm). Doen wy dat gedaan hadden dronken wy een koppie tee en ginge te 7 uren weer na huys ryden in gezelschap van Cornelis neef. Zavons dronken wy nog een koppie koffie aan het huys van de monseur en quamen ten 11 uren tuys.

Zaterdag den 14 Augustus 1775

's Morgensquam Pieter neef Pyt tot onsent. Ik ging nog na de bruyt Willemina nig Middelhoven om haar te filiciteren. Aris van Broek was daar doen ik daar quam. Jan Lodewijkse quam een weinig na mij, dog ging aanstonds weg. Abraham Hoovens was doen ook gekoomen, dog die bleef daar nog wat. Ik ging ten 11 uren weer na huys. Aris van Broek was een wynig voor myn weg gegaan. Ten 12 uren ginge wy van den Dam af ryden na de Beeverwyk (daar het kermis was en daar moest om een zilveren zweep gereede worde). Myn moeder reed met Laas & Aldert Bouwmans met haar vrouwe. Huytje Boumans, Impie Bon en ik Reede met myn broeders. Aris van Broek en Willem neef Middelhoven

Reede ons van agteren af in. Het weer was zeer heet, zoo dat wij reesolveerde om by dat broeder huys (daar wy voorleden winter overgelopen waaren, doen wy op schaatsen na de Beeverwyk geweest hadden) eens te drinke. Wij konde daar geen volk vinde, zoo dat wy ons moesten behelpen. Wy kreege dan een emmer met waater en een pintspot daar in, om uyt te drinke, dog op het laatst kreege wy nog karremelk en vervorderde doen (na dat onse paarde ook eens gedronke hadde) onse rijs. Doe wy een weinig in de Wyk geweest hadden, gouam Cornelis neef Middelhooven by ons met zyn vrouw, Jan Corf, de oude en jonge Gerrit Bol. Doen zij begonne te ryde ginge wy op een stellaasie, die daar toe in gereetheyd gemaakt was. Dog toen het rydenn gedaan was brak onse stellaasie, dog wij kreege by geluk nog geen ongeluk. Wy dronke doen een koppie tee, kuyjerde doen nog eens door de kraamen en ginge doen na huys.

Tot zover het relaas van Aafje Gijsen

Een kermis of foor is een verzameling rondtrekkende attracties en kramen in de openlucht ter vermaak van het volk. Van oorsprong is een kermis een jaarmarkt ter gelegenheid van de wijdingsdag of een andere feestdag van de parochiekerk van een plaats. Het woord kermis is dan ook een verbastering van kerkmisp of kerke-misse. Op die dag stroomde het volk samen om de patroonheilige te vereren en om zich te vermaken. En waar mensen zijn, daar kun je handeldrijven en eten en drinken verkopen. Koek, wafels en poffertjes. Je kon op zo'n feest je geld ook op een andere manier verdienen. Door kunstjes te doen bijvoorbeeld. Acrobaten deden dat. Ook liedjeszangers kwamen op de kermis af. Het publiek kon kijken naar wonderen van de natuur, zoals de vrouw met de baard. Of naar reuzen en dwergen. Kwakzalvers deden goede zaken met hun wondermiddeltjes. Die hielpen zogenaamd tegen allerlei ziektes. Dierentemmers toonden dieren uit verre landen. Ze lieten ze kunstjes doen. Een echte leeuw, of een tijger of olifant bekijken. Dat was heel bijzonder in die tijd. Natuurlijk kwamen er ook ongewenste lieden op een kermis of jaarmarkt af. De Beverwijkse vroedschap stelde in 1671 regels op voor de te houden jaarmarkt. Zo was er de bepaling dat rijffelaars, draaiers en trekkers hun kunsten niet mochten vertonen in Beverwijk op straffe van een flinke boete. Rijffelaars zijn loterij-exploitanten. Wie met drie dobbelstenen drie gelijke cijfers gooide had gewonnen en mocht iets uitzoeken uit de uitstalling die doorgaans uit allerhande zilverwerk bestond. Waarschijnlijk moet men onder draaiers de term raddraaiers verstaan, oftewel opruiers en herrieschoppers aangezien het jaar daarop in het voorjaar de Hollandse oorlog uitbrak waarbij Engeland, Frankrijk, Keulen en Münster de Republiek binnenvielen. Trekkers moet men wellicht zien in de betekenis van flessentrekkers oftewel oplichters die hun slag probeerden te slaan in de drukte van de jaarmarkt. Een andere bepaling was dat het de kooplieden verboden was om hun kramen neer te zetten in de nieuwe steeg (wat nu de Nieuwstraat is). Dit was omdat zij daarmee de vrije doorgang belemmerden. Een logische bepaling gezien de nog steeds smalle passage. No een derde bepaling was dat het koekkramers verboden was om bijlen of hakblokken mee te nemen. Dat lijkt voor ons een vreemde bepaling maar er bestond toen een gemakelijkheid die heette koekhakken, geen koekhappen maar koekhaKKen. Er werden daarvoor dunne stroopkoeken gebakken die erg taai waren en de kunst was dan dat men de koeken met een bijltje moest doorhakken en wel met drie slagen. De brokstukken mochten geen rechte kant hebben maar een gebroken lijn met twee stompe hoeken. Het verbod op hakbijlen en blokken was om te voorkomen dat er door dronken lieden de nodige ongelukken werden veroorzaakt. In die tijd verkregen de kraamhouders een standplaats door middel van loting en de opbrengst hiervan (6 stuivers per kraamhouder) kwam ten goede aan het gasthuis. Later werd dit veranderd en verkreeg men de plaatsen door verpachting. In stedelijke gebieden verloor de kermis vaak zijn band met het religieuze feest dat eraan ten grondslag lag, maar in dorpen gaan beide soms nog hand in hand en gaat er op de wijdingsdag een processie uit. De kermis wordt tegenwoordig gedurende enkele dagen of

een week gevierd. Het is een commercieel evenement geworden. Vroeger was de kermis vaak een van de weinige uitgaansmogelijkheden.

De oudste kermissen in Nederland zijn gehouden in Wijk bij Duurstede en vermoedelijk enige tijd later in Utrecht. De eerste vermelding van een kermis aldaar dateert van 26 juni 1023, de dag dat de Sint Maartenskerk werd gewijd.

Het gekke is dat er tussen de kermis enerzijds en kerkelijke en maatschappelijke organisaties anderzijds een soort haat-liefdeverhouding bestaat. Hoewel de kermis dus is voortgekomen uit het oude kerkemis hebben vooral de kerkelijke organisatie zich in vroeger jaren heftig verzet tegen dit volksvermaak. Tegenwoordig bestaat de kritiek op kermissen eruit, dat er te veel alcoholische drank wordt gedronken, dat er wordt gevóchten, dat er wordt gegókt en dat mensen zich er anderszins immoreel gedragen. Dit gold vroeger evenzeer: met geld op zak kermis vieren na een jaar hard werken leidde in combinatie met alcoholgebruik tot losbandig en immoreel gedrag. De kritiek gold tevens erotisch getinte of zelfs ronduit seksuele opvoeringen in afgesloten tenten, 'hoochie-coochie-tenten'(Buikdans, opvolger van de cancan.) Ook bepaalde attracties zag men toch al als omstreden, zoals weddenschappen en gokspelen, kwelspelen, waarin dieren onwaardig werden behandeld en de Sterke Man. De kermis werd dan ook met name door de hogere burgerij gezien als onbeschaafd en een bron van moreel verval.

En dat had tot gevolg dat het houden van een kermis een tijdlang verboden is geweest. Ook in Beverwijk (en Wijk aan Zee) was dat het geval, en wel van 1907 tot 1943 toen er door de Duitse bezetter weer een kermis kwam. Deze had echter tot doel om geld in te zamelen voor de Duitse organisatie Winterhulp. De hele opbrengst van de kermis die normaal aan het gemeentebestuur toeviel ging dan ook naar Duitsland toe. Even terzijde, deze kermis had alleen attracties voor kinderen. Schiet en werptenten waren op last van de Duitse verantwoordelijke voor de openbare veiligheid, J.B.A. Rauter, niet toegestaan. Maar hoe zat het dan met dat verbod van 1907 tot 1943 en daarna weer van 1944 tot 1948? Op 22 november 1907 werd met algemene stemmen aangenomen dat de kermis in Beverwijk werd afgeschaft. Dit gebeurde na een voorstel van de toenmalige burgemeester J.C.W. Strick van Linschoten die vond dat dit volksvermaak Beverwijk onwaardig was. Voordat het besluit werd genomen was er al enige tijd een discussie gaande van voor en tegenstanders. Tegenstanders kwamen vooral uit de kerkelijke hoek, de Ned. Hervormde Gemeente, de Doopsgezinde gemeente, de Evangelisch Lutherse Gemeente, de Gereformeerde Kerk en de Israëliische gemeente. Ook de plaatselijke geheelonthouderverenigingen en de Vrije Socialisten sloten zich hierbij aan. Natuurlijk was een groot deel van de bevolking het hier niet mee eens maar het voorstel werd toch aangenomen. Dit had tot gevolg dat er bij verschillende raadsleden en de burgemeester de ruiten werden ingegóoid. Bij een volgende confrontatie stonden er in het raadhuis van Velsen dan ook 12 rijkswachters klaar om in te grijpen. De tierende menigte voor het raadhuis van Beverwijk aan de Breestraat werd door de rijkswachters, die telefonisch waren opgeroepen, uiteen geslagen en tot aan de Schans achtervolgd. Dat was dus het einde van de kermis die overigens ook tegelijkertijd in Wijk aan Zee werd afgeschaft maar met minder problemen. In 1946, na de oorlog, werd er door de gebroeders Koek, toen bekende lokale kermisexploitanten, beleefd gevraagd om de kermis weer te mogen houden. Dit verzoek werd geweigerd.

Toen werd het 1948. Beverwijk, als stad, bestond 650 jaar. De bevolking schreef brieven aan de krant waarin stond dat een kermis toch niet mocht ontbreken. Het college besloot om toestemming te geven voor het houden van een Lunapark. Een pretpark vergelijkbaar met bijvoorbeeld Walibi, Duinrell, de Efteling enz. met voornamelijk attracties voor kinderen. Daarnaast natuurlijk de poffertjes, de zuur en viskraam. De toegang was gratis en om de christelijke mensen niet voor het hoofd te stoten mocht het Lunapark op zondag pas na 6 uur 's avonds open. De stichting Lunapark, die het geheel organiseerde, had haar best gedaan. Natuurlijk was er een draaimolen en een Kop-van-Jut, maar ook een

schiettent, een schommel, een autoracebaan, een rupsbaan, een ballenwerptent, een zweefmolen. Kortweg alle attracties van een gewone kermis die wij nu ook kennen waren aanwezig. Er was zelfs een steile-wand voor motorliefhebbers.

Waarschijnlijk tot grote opluchting van iedereen waren er geen ernstige ongeregelheden of gewelddadigheden. Dit is vermoedelijk de medeoorzaak geweest om het gemeentebestuur te overtuigen om weer jaarlijks een kermis, onder de naam Lunapark, te mogen houden. Daar kwam nog bij dat de opbrengst van het Lunapark in de gemeentekas terecht kwam. Nog een reden om weer jaarlijks een Lunapark toe te staan. En zo komt het dat wij weer elk jaar Kermis kunnen vieren alhoewel niet iedereen daar blij mee is. We hebben namelijk een niet zo fraaie reputatie in Noord-Holland en wel deze:

Beverwijk, de Rijk en Schagen zijn Noord-Hollands grootste plagen

Dit rijmpje doet in Noord-Holland de ronde en de grondslag daarvoor ligt toch wel in de vechtpartijen en andere gewelddadigheden tijdens onze feestweek maar ik wil eigenlijk een ander rijmpje voorop stellen en wel deze: De Beverwijkse feestweek, het gezelligste feest van de streek.

